

JONAVOS RAJONO ŠVEICARIJOS PROGIMNAZIJOS IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Duomenys apie švietimo teikėjai.

Teikėjo pavadinimas - Jonavos rajono Šveicarijos progimnazijos ikimokyklinio ugdymo skyrius „Voveraitė“ yra biudžetinė, nesiekianti pelno ikimokyklinio vaikų ugdymo institucija, padedanti tėvams vykdyti vaikų ugdymo funkcijas. Įstaigos veikla grindžiama Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymu, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Vaiko teisių apsaugos įstatymais, Vyriausybės nutarimais, Švietimo ir mokslo ministerijos bei steigėjo norminiais teisės aktais ir nuostatais.

Teisinė forma - biudžetinė įstaiga.

Grupė – ikimokyklinio ugdymo skyrius.

Adresas – Pergalės g. 18, Šveicarijos k., Šveicarijos sen., LT – 55302 Jonavos r., el. paštas rastine@sveicarija.jonava.lm.lt internetinė svetainė www.sveicarija.jonava.lm.lt.

2. Vaikai ir jų poreikiai.

Šveicarijos gyvenvietė yra šalia Jonavos, todėl jaunimo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų netrūksta. Miestelio gyventojai - pačių įvairiausių socialinių sluoksnių žmonės: verslininkai, inžinieriai, tarnautojai, ūkininkai ir bedarbiai. Skiriasi jų požiūris į pasaulį ir vaikus.

Ikimokyklinio ugdymo skyriuje veikia 3 mišrios ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės, kuriose ugdomi vaikai nuo 2 m. iki 4 m., ir nuo 3 m. iki 6 m. Kadangi vaikai ugdomi mišraus amžiaus grupėse, didžiulis dėmesys skiriamas adaptacijai (prisitaikymui) prie naujos, vaiką supančios aplinkos .

2 - mečiai sunkiai „pritampa“ grupėje. Jie dar labai maži ir jautrūs, negali atsiskirti su artimais žmonėmis, nepajėgia savarankiškai veikti. Paliktam darželyje tėvelių, vaikui dažnai būna sunku emociškai. Šių vaikų kalba skurdi ir neaiški, nuotaika ir visa emocinė būseną nepastovi, greit besikeičianti. Todėl dažnai būna ilgas šių vaikų adaptacinis laikotarpis darželyje, jie laikosi įsikibę į grupės mokytoją ar mokytojos padėjėją, kol įgauna pasitikėjimo aplinkiniais. Vėliau nebenori paleisti mokytojos, nes pavydi kitiems vaikams. Nelankę darželio, šie vaikai vėl turi emociškai pratintis prie darželio tvarkos, vaikų įpročių, dienos režimo.

3-4 m. vaikai pasižymi emocijų ir energijos protrūkiu. Per didelį savo judrumą gali nepastebėti, jog nuskriaudė ar užgavo draugą. Labai smalsūs, imlūs, stengiasi labai greit kalbėti, kad kuo greičiau pasakytų mintį. Greit išmoksta deklamuoti, patinka dainuoti ir šokti pagal ritmą. Visur dalyvauja ir viskuo domisi. Pasižymi kūrybiškumu – noriai vaidina pasakas, piešia. Tik nedaugelis būna abejingi veiklai ir aplinkai.

4 – 5 metų vaikai jaučiasi „dideli“. Jiems būdingas poreikis bendrauti, vadovauti. Dažnai ieško, to „kažko“, kas pasiduotų valdymui. Nors ir labai judrūs, bet sugeba sukaupti dėmesį įdomiai veiklai. Geba žaisti loginio mąstymo žaidimus, smalsauja, eksperimentuoja ir kuria. Be galo mėgsta muzikuoti, dainuoti ir pramogauti. Bet didžiausias vaikų noras ir gebėjimas – fizinis aktyvumas, be kurio neįmanoma dienos veikla. Geras erdvinis kiemo išdėstymas suteikia galimybę daug ir intensyviai judėti, važinėti dviračiais ir riedučiais, skatina komandinį žaidimą.

5-6 metų vaikai daugiau mėgsta grupinius žaidimus. Tačiau ir čia pasireiškia lyderių pozicijos. Jau išryškėja „didesnių“ ir „mažesnių“ vaikų sugebėjimas bendrauti. Atsiranda „lyderiai“, kurie

rūpinasi mažesniais draugais, sugalvoja veiklas, suburia grupeles žaidimams. Mūsų darželyje labai mėgstama veikla - žaisti šaškėmis. Šis žaidimas pratina sukaupti dėmesį, ištvermę, taisyklių laikymąsi, skatina mąstymą ir svarbiausia – ugdo gebėjimą pralaimėti. Taip siekiama įrodyti, jog ne visada gali pavykti, būna ir pralaimėjimo atvejų.

Vaikystė – pats svarbiausias žmogaus vystymosi etapas, reikalaujantis dėmesio, meilės, šilumos ir kūrybiškumo. O šiuolaikinis laikmetis parodo, kad, didelis užimtumas, skubėjimas, noras visur pirmauti, palieka pėdsaką ir mažųjų gyvenime. Išsiskiria atskiri socialiniai sluoksniai, kuriems sunku pritapti „ bendruomeninėje“ aplinkoje. Vis didesnė darbo su ikimokyklinukais našta „kraunama“ ant ikimokyklinių įstaigų pečių. tad savo programą bandome kurti tokią, kuri tiktų visiems mūsų įstaigą lankantiems ugdytiniams.

3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas.

Ikimokyklinio ugdymo skyrius teikia bendrąsias ugdymo paslaugas. Dirba penkios ikimokyklinio ugdymo mokytojos ir meninio ugdymo pedagogė, kurios pagrindinė darbo kryptis- plėtoti individualias muzikines galias, ugdyti muzikinę ir bendrą dvasinę kultūrą. Visos pedagogės - ikimokyklinio ugdymo specialistės. Pedagogės yra kompetentingos, jų gebėjimai ir žinios laiduoja kokybišką vaiko ugdymą. Kūrybiškumas, greita orientacija, iniciatyvumas, susitelkimas, meilė ir pagarba vaikui ypatingi pedagogų sugebėjimai. Pedagogės noriai dalyvauja rajone rengiamuose seminaruose, vyksta į kursus pasisemti naujų idėjų. Jos visos turinčios didžiulę ugdomojo darbo su vaikais patirtį. Mūsų ikimokyklinio ugdymo skyriaus pedagogai ne pirmi metai kryptingai ir kūrybingai taiko įvairius būdus ir metodus, organizuodami vaikų ugdymą (si) gamtoje. Žinodami, kokią didelę reikšmę turi gamta harmoningam vaiko vystymuisi, sveikatos stiprinimui, dalyvaujame projekte- „Žalioji palangė“, kuris įgyvendinamas kasdieninėje vaikų veikloje. Sudarytos galimybės susipažinti su supančia aplinka: augmenija, gyvūnija, tvenkiniu, mišku, upeliu, gyvenvieta, apylinkės ribose esančiu žirgynu ir t.t.

Esant poreikiui, ar iškilus problemoms, kviečiame specialistus iš pedagoginės psichologinės tarnybos, ar nukreipiame tėvus konsultacijoms. Įstaigoje teikiama pagalba specialiųjų poreikių vaikams. Taip pat dirba ir logopedė dirba su vaikais, turinčiais kalbos ir komunikacijos sutrikimų.

4. Įstaigos savitumas.

Ikimokyklinio ugdymo skyrius „Voveraitė” – nuolat besimokanti, pastoviai atsinaujinanti kaimo bendruomenės dalis, kuri savo veiklos strategiją įgyvendina vaikų ugdymo procese. Tai kultūrinio ir dvasinio gyvenimo centras ir tėvams ir mažiesiems. Įstaigoje kuriama ugdymo aplinka orientuota į visuminį vaiko ugdymą, sudaranti jam sąlygas ir galimybes rinktis veiklą pagal savo poreikius, pomėgius, fizines ir dvasines savybes, užtikrinanti vaiko saugumą, tausojanti sveikatą, turtinga ugdymo ir vaizdinėmis priemonėmis.

Mūsų gyvenvietė nuo seno garsėja gyvulių ir brangiakailių žvėrelių auginimu. Kadangi smėlėtose žemėse neklesti žemdirbystė, atsiranda labai palanki aplinka spygliuočių parkams augti. O parkuose kūrėsi dvarai, vyko kultūrinis gyvenimas Turime unikalią galimybę dalyvauti Jonavos Krašto muziejaus rengiamose amatų dienose, bei organizuoti vaikams veiklą pačiame Krašto muziejaus amatų centre – Šveicarijoje. Pagal sudarytą veiklos programą vaikai dalyvauja įvairiuose mūsų įstaigoje organizuojamuose renginiuose ir akcijose. Ikimokyklinio ugdymo skyriuje organizuojamos šventės ir pramogos, atspindinčios lietuvių liaudies tradicijas. Organizuojami spektakliai vaikams, vyksta tėvų tarpusavio diskusijos. Įstaigoje rengiamos Rudens šventės, Advento vakaronės, Kalėdų eglutės, Užgavėnių, Kaziuko kermošiaus, Motinos dienos, išleistuvių šventės ir pramogos. Visos šventės ir renginiai yra atviri šeimai, kaimo bendruomenei, bendradarbiavimo partneriams.

Įstaiga turi puikią didelę teritoriją, aikšteles su pavėsinėmis, sūpynėmis ir kita lauko įranga. Vaikams sudarytos sąlygos pasivaikščioti, stebėti gamtą įvairiais metų laikais. Puoselėjama darželio

aplinka, sodinamos gėlės, rūpinamasi jų priežiūra ir saugojimu. Vaikai mokosi mylėti ir prižiūrėti augalus, ugdomi meilę gamtai.

Įstaiga visada atvira naujovėms, siekianti pateisinti tėvų lūkesčius ir norus, pasiruošusi priimti kiekvieną ugdytinį ir visas jėgas skirti tikslingam vaikų ugdymui, užtikrinant aukštą ikimokyklinio amžiaus, įvairių gebėjimų vaikų ugdymo kokybę.

5. Tėvų, globėjų ir vietos bendruomenės poreikiai.

Pagrindinis pedagogų ir šeimos bendravimo principas – viskas yra daroma vaikų labui. Tėvai gerai vertina įstaigoje sukurtą aplinką, kuri užtikrina vaikų saugumą, tausoja sveikatą ir sudaro prielaidas vaikams visapusiškai tobulėti.

Įstaigos veikla organizuojama taip, kad vaikas augtų saugioje, jaukioje, aplinkoje. Ją įtakoja vaikų amžius, poreikiai, interesai. Kasmet stengiamės įsigyti naujų ugdymo priemonių, žaislų, priklausomai nuo tais metais lankančių vaikų amžiaus, lyties. Kai grupėje daugiau mergaičių, -reikalingos lėlės, vežimėliai ir kt. O berniukų draugija pageidauja mašinų, „Lego“ konstruktorių, transformerių ir kt. šiuolaikinių žaislų. Žaidimų metu vaikai keliauja iš vienos veiklos zonos į kitą, žaislai ir priemonės vaikams lengvai prieinami ir pasiekiami.

Tėvams svarbu, kad kolektyve vaikas būtų mylimas, sugyventų su kitais vaikais ir suaugusiais, išmoktų bendrauti, išmoktų gražaus elgesio (tėvai neturi kantrybės tokiam mokymui). Jie norėtų, kad vaikas darželyje gerai praleistų laiką, jaustųsi jaukiai ir saugiai. Dauguma tėvų pageidauja, kad intensyviai ugdytųsi, dalyvautų renginiuose, konkursuose, olimpiadose, įgytų žinių, mokėtų skaityti ir skaičiuoti, plėstų žinias apie supančią aplinką.

Turime sukaupę gerąją darbo patirtį sąveikoje su šeima, kaimo bendruomene. Tėvai aktyviai įsijungia į projektinę veiklą. Didelę patirtį esame sukaupę bendradarbiavimo ir pilietinio ugdymo srityje. Organizuojami spektakliai vaikams, vyksta tėvų tarpusavio diskusijos. Įstaigoje rengiamos Rudens šventės, Advento vakaronės, Kalėdų eglutės, Užgavėnių, Kaziuko kermošiaus, Motinos dienos, išleistuvių šventės ir pramogos. Visos šventės ir renginiai yra atviri šeimai, kaimo bendruomenei, bendradarbiavimo partneriams.

Bendradarbiaujame su Šveicarijos kaimo bendruomene, Šveicarijos kultūros centru, biblioteka, ambulatorija. Bendradarbiavimo partneriai aktyvūs švenčių, įvairių renginių, projektų, akcijų dalyviai. Įstaiga pasižymi veiklumu, suburiant kaimo bendruomenę, šeimų renginiams.

6. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą.

Ikimokyklinio ugdymo skyriuje vaikas – pats svarbiausias asmuo, jam sudarytos visos sąlygos augti, skleistis, tobulėti. Kiekvienas vaikas priimamas kaip asmenybė, garantuojamos teisės ir galimybės augti sveikam, gyventi saugioje aplinkoje, būti mylimam ir jaustis vertingam. Ugdymas orientuotas į vaiko poreikių tenkinimą: žaisti, patirti, atrasti, eksperimentuoti, tyrinėti, aktyviai reikštis įvairiomis meninėmis priemonėmis, būti pastebėtam, pripažintam.

Padedame šeimai atlikti vaiko ugdymo ir globos funkcijas, tenkiname vaiko poreikius visose raidos pakopose („Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2003m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. IX-1569). Vaikas turi teisę lavinti savo sugebėjimus, laisvai reikšti savo nuomonę (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. Ratifikuota 1995 m. liepos 3 d.).

Plačią perspektyvą mūsų įstaigoje atskleidžia filosofo-psichologo Ž. Pjaže idėjos. Jis vaiko žaidimą laikė kūryba, nes žaisdamas vaikas suvokia ir atkuria pasaulį, įprasmina jį. Vaikui neužtenka žinių, informacijos, patirties gaunamos iš kitų žmonių. Jis pats atranda, sužino stebėdamas, fantazuodamas, eksperimentuodamas, tirdamas ir kurdamas.

„Į šį pasaulį atsinešame savo gebėjimus, bet juos ugdome veikiami aplinkos, iš jos pasisavindami tai, kas mums tinka. Svarbiausia išugdyti jautrią sielą, kuri gebėtų atrasti ir įgyvendinti tikrąsias vertybes“ – J.W. Goethe.

Grupių aplinka suskirstyta į erdves – veiklos zonas, atsižvelgiant į vaikų amžių ir pomėgius. Bendrosios patalpos ir lauko aikštynai maksimaliai naudojami vaikų veiklai. Kadangi grupės mišrios, pedagogės dažniausiai su kiekvienu vaiku dirba individualiai, atsižvelgiant į vaikų amžių, poreikius, interesus, brandumą. Manome, kad tinkamai sukurtos darželio grupių erdvės daro didelę įtaką mūsų ugdomų vaikų meninio gebėjimo raidai, estetinio skonio ugdymui. Džiaugiamės, kad gyvename gražiame gamtos prieglobstyje, kur ugdytiniai turi galimybę pajusti gamtos grožį, sužinoti apie gamtoje vykstančius įvairius reiškinius, mokosi mylėti, puoselėti ir saugoti gamtą.

Grupių gyvenimo ritmą formuoja:

- aktyvios vaikų veiklos ir poilsio kaita (išlaikoma pusiausvyra tarp aktyvios ir ramios veiklos, tarp buvimo grupėje ir lauke);
- derinamas vaikų spontaniškos, inspiruotos bei pedagogo pasiūlytos ir organizuotos veiklos santykis;
- pakankamai skiriama laiko individualiai veiklai, veiklai grupelėmis, visos grupės veiklai;
- fizinę, psichinę, socialinę vaikų raidą skatinančios veiklos darna;
- veiklos derinimas, padedantis įgyti patirties, skatinantis perimti vertybines nuostatas, išmokyti įvairių veiklos būdų;
- tinkamas kasdienybės ir švenčių ritmas (kad vaikai pajustų skirtumus tarp susikaupimo, veiklos ir atsipalaidavimo, pramogos, tarp darbo ir pabaigos).

II SKYRIUS

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

7. Vaikų ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje grindžiamas šiais principais:

7.1. Humaniškumo principu- vaikas gerbiamas kaip asmenybė, pripažįstama vaiko nepriklausomybė ir savarankiškumas. Garantuojama teisė į kiekvieno vaiko raidos ypatumus, siekius, poreikius;

7.2. Prieinamumo principu- sudaryti sąlygas visiems norintiems vaikams ugdytis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, (skirtingos tautybės, lyties, socialinės padėties, poreikių);

7.3. Individualumo principu- vadovautis asmenybės pažinimu, atsižvelgti į kiekvieno vaiko galias, raidos ir brandos ypatumus, patirtį, individualius pasaulio pažinimo būdus, savo gyvenimo ritmą;

7.4. Tautiškumo principu- padėti vaikui puoselėti savo krašto kultūros ir darželio tradicijas, būti savo tautos kultūros saugotoju, išlaikyti lietuviams būdingą dvasinį ryšį su gamta ir meilę gimtajam kraštui;

7.5. Demokratiškumo principu- ugdymo turinį lanksčiai pritaikyti skirtingo ikimokyklinio amžiaus vaikams, ugdyti atsakomybę už atliktą veiksmą, kad vaikas galėtų elgtis savarankiškai, jaustis saugiai;

7.6. Tęstinumo principu- ugdymo turiniu siekiama, kad vaikas darniai pereitų nuo ugdymo (-si) šeimoje ar ikimokyklinėje grupėje prie ugdymo(-si) priešmokyklinėje grupėje mokykloje.

III SKYRIUS

UGDYMO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

8. Tikslas - Atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, etnokultūros, socialinius bei pažintinius poreikius. Ugdyti gebėjimą prisitaikyti kintančioje aplinkoje.

9. Uždaviniai:

9.1. ugdyti tautinio tapatumo jausmus bei savimonę, atveriančią galimybes giliau ir išsamiau pažinti lietuvių ir savo regiono papročius ir tradicijas;

9.2. plėtoti aplinkinio pasaulio pažinimą, sudarant galimybes atrasti ir perimti įvairias kompetencijas;

9.3. formuoti taisyklingą vaiko supratimą apie sveiką gyvenseną, gamtos saugojimą;

9.4. bendradarbiaujant su vaikų tėvais, skatinti juos aktyviai dalyvauti ugdant jų vaikus, siekiant ugdymo darnos šeimoje ir įstaigoje;

9.5. užtikrinti sėkmingą vaiko socializaciją, ugdant vaiko socialinius įgūdžius ir plėtojant jo patirtį, įgytą šeimoje ir darželyje;

9.6. įvairiomis formomis organizuoti vaikų, turinčių specialiųjų poreikių ugdymą, pripažįstant jų gebėjimus ir potencialias galimybes;

9.7. sergėti ir stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, garantuoti socialinę, psichologinę ir fizinę vaiko saugumą, tenkinti judėjimo ir aktyvumo poreikį;

9.8. Per žaidimą ir meninę veiklą, skatinti vaikų kūrybiškumo ir pažintinių gebėjimų plėtotę, palaikant, stiprinant, įtvirtinant besiformuojančius vaiko gebėjimus;

9.9. Puoselėti ir turtinti gimtąją kalbą, ypatingą dėmesį skiriant komunikacinei kompetencijai.

IV SKYRIUS

UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

10. Ugdymo turinys- vaiko žinių priėmimas ir ikimokyklinio ugdymo mokytojo žinių perteikimas, (vertybinių nuostatų, gebėjimų, patirties) įvairių kompetencijų ugdyme.

11. Ugdytinos kompetencijos – vertybinės vaiko nuostatos, gebėjimai, žinios ir patirtis. kurių pagalba įgyvendinsime ugdymo turinį.

12. Ugdymo turinio sudedamosios dalys:

12.1. tematika ir problematika;

12.2. vaiko veikseną ir veiklą;

12.3. Pasaulio pažinimo ir saviraiškos būdai.

13. Vadovaujantis tėvų lūkesčiais ir pasiūlymais, ugdymo turinys orientuotas į kūrybinį pedagogo ir ugdytinio bendravimą žaidimo veikloje. Kreipiamas dėmesys į vaiko amžių, individualumą ir sugebėjimus. Programoje gali būti panaudoti papildomi sveikatos, ekologijos, socialinės paskirties projektai, padedantys plėtoti reikiamas vaikų kompetencijas. Ugdomosios veiklos temos planuojamos tokiam laikui, per kurį bus pasiektas laukiamas rezultatas. Projektai gali būti ilgalaikiai.

14. **Ugdymo turiniu** siekiama atskleisti vaikui žinių pasaulį, vystyti jo įvairius gebėjimus bei įgūdžius ir formuoti vertybines nuostatas. Programos turinys orientuotas į ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų galimybes ir jų augimą. Ugdymo turinys įgyvendinamas per visą vaiko buvimą grupėje: jam valgant, ruošiantis ilsėtis, eiti į lauką, bendraujant, spontaniškai žaidžiant ar dalyvaujant pedagogų organizuotoje veikloje. Ugdymo turinys pateikiamas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą ir yra orientuotas į vaiko gyvenimui ir ugdymui(si) reikalingų penkių

kompetencijų: sveikatos saugojimo, socialinės, pažinimo, komunikavimo bei meninės bei joms priskirtų sričių plėtotę.

15. Programos ugdymo turinyje numatėme vaiko gebėjimus, susidarytas vertybines nuostatas, patirtį, taip pat vaiko veiksena, orientuojantis į konkretaus amžiaus vaiko kompetencijų ugdymą ir ugdymąsi.

16. Ugdymo turinį sudaro 18 vaikų ugdymosi pasiekimų sričių, išskirtų siekiant visuminio vaiko asmenybės ugdymosi ir atsižvelgiant į vaiko raidos bei ugdymosi ypatumus (Priedas Nr. 1). Atskirų vaiko ugdymosi pasiekimų sričių esminės nuostatos ir gebėjimai į grupes sąlygiškai jungiasi pagal ikimokyklinio ugdymo(si) lūkesčius: ugdydami vaiką, siekiame, kad jis augtų „ORUS“, „SMALSUS“, „BENDRAUJANTIS“, „SVEIKAS“, „KURIANTIS“, „SĖKMINGAI BESIUGDANTIS“ (1 pav.) Šie ikimokyklinio ugdymosi lūkesčiai taip pat suprantami kaip atitinkantys tokias kompetencijas: socialinę, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir stiprinimo, meninę. Kiekvienoje iš vaikų ugdymosi pasiekimų sričių išskirti šeši vaiko **pasiekimų žingsniai**, rodantys vaiko pažangą nuo gimimo iki šešerių metų. Septintasis žingsnis, skirtas vaikų ugdymuisi individualizuoti, kai jie šeštajame žingsnyje numatytus pasiekimus įgyja dar neturėdami šešerių metų. **Vaikų ugdymosi pasiekimus (nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą) rodo jų bendravimas ir veikla įvairiose ugdymosi situacijose:** vaikų judėjimo būdai; konkretūs veiksmai, poelgiai; kalbėjimas ir rašinėjimas; tyrinėjimas ir mokymosi būdai; meninė raiška ir kt.

Vaikas- 					
Sveikas	Orus	Bendraujantis	Smalsus	Kuriantis	Sėkmingai besiuođantis
Kasdieniniai gyvenimo įgūdžiai Fizinis aktyvumas	Emocijų suvokimas Savireguliacija ir savikontrolė Savivoka ir savigarba Santykiai su suaugusiais Santykiai su bendraamžiais	Sakytinė kalba Rašytinė kalba	Aplinkos pažinimas Skaičiavimas ir matavimas	Meninė raiška Estetinis suvokimas	Iniciatyvumas ir atkaklumas Tyrinėjimas Problemų sprendimas Kūrybiškumas Mokėjimas mokytis

1 Paveikslas.

Ugdymo turinys pateikiamas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą ir yra orientuotas į vaiko gyvenimui ir ugdymui (si) reikalingų penkių kompetencijų: sveikatos saugojimo, socialinės, pažinimo, komunikavimo bei meninės bei joms priskirtų sričių plėtotę. Programos ugdymo turinyje numatėme vaiko esminius gebėjimus pagal ugdomas kompetencijas, susidarytas vertybines nuostatas, patirtį, taip pat vaiko pasiekimus, orientuojantis į konkretaus amžiaus vaiko kompetencijų ugdymą ir ugdymąsi

4.1. SVEIKAS VAIKAS

4.1.1. Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys.

Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai formuojasi vaikui mokantis pačiam valgyti, pasirenkant tai, ką jis norėtų valgyti iš jam siūlomų patiekalų, produktų, mokantis gražiai elgtis prie stalo (pasakyti „skanaus“, „ačiū“, paimti ir taisyklingai laikyti stalo įrankius, stengtis valgyti tvarkingai, gerti iš puoduko, naudotis servetėle ir pan.). **Kūno švaros ir aplinkos tvarkos** įpročius vaikas ugdo mokymasis savarankiškai apsirengti ir nusirengti, susitvarkyti savo žaislus ir žaidimo, veiklos vietą, pratindamasis laikytis asmens higienos. Vaiko **saugus elgesys** formuojasi suaugusiesiems mokant saugiai elgtis su vaistais, įvairiais daiktai ir priemonėmis, saugiai pereiti gatvę, padedant atpažinti artimiausioje aplinkoje pasitaikančias pavojingas ir grėsmingas saugumui situacijas. **Taisyklinga laikysena** nebūna įgimta, ji formuojasi vaikui augant ir vystantis, nuo pačių pirmųjų gyvenimo metų. Vaiko raumenys yra silpni ir greitai pavargsta, ypač ilgiau būnant vienoje padėtyje (pvz., ilgai sėdint prie kompiuterio), todėl svarbu mokyti vaiką taisyklingai sėdėti, stovėti tiesiai, neįsitempus. Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja: vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai, kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo

įgūdžiai, saugaus elgesio įgūdžiai, taisyklinga kūno laikysena.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

VERTYBINĖ NUOSTATA: Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	
Kasdieninių gyvenimo įgūdžių srities pasiekimai	
1 žingsnis	Bando valgyti ir gerti iš puodelio savarankiškai
2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Jaučia, kada nori tuštintis ir šlapintis, kartais tai parodo mimika, ženklais arba pasako. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.
3 žingsnis	Valgo ir geria savarankiškai. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda vieną kitą daiktą į vietą. Atsiranda pirmieji elgesio su žirkėmis įgūdžiai.
4 žingsnis	Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.
5 žingsnis	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Stengiasi saugoti save ir kitus.
6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą - kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedama pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojami veiklai skirtais aštriais įrankiais.

7 žingsnis	Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą, priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi, tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus, tvarkosi žaislus ir veiklos vietą, laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.
------------	---

4.1.2. Fizinis aktyvumas.

Fizinis aktyvumas, judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek pedagogo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą. **Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių**, tokių kaip ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku, **ugdymąsi. Fizinis aktyvumas skatina fizinių vaiko savybių**, tokių kaip lankstumas, vikrumas, ištvermė, greitumas, judesių koordinacija, pusiausvyra, **ugdymąsi. Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių**, tokių kaip pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirklelėmis, **ugdymąsi. Fizinio aktyvumo srityje** vaikui ugdantis tobulėja: stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės, smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

VERTYBINĖ NUOSTATA: Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.	
Fizinio aktyvumo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais –nykščiu ir smiliumi –suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.
2 žingsnis	Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiom kojom, atsėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gaudo, spiria kamuolį.

3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25 –30 cm.) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją. Geriau derina akies - rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mėto, gaudo, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.
4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn–žemyn nesilaikant už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.
5 žingsnis	Eina pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomvietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.
6 žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu/ pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.
7 žingsnis	Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių. Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį

4.2. ORUS VAIKAS

4.2.1. Emocijų suvokimas ir raiška.

Emocinėms būsenoms būdingas sužadėjimas, kurį vaikai jaučia fiziškai - kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt. Emocinėms būsenoms būdinga **išorinė išraiška**, t.y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, surauk antakiai, sugniaužti

kumščiai ir kt.) ir veiksmai, poelgiai, t.y. kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai ir kt. Emocinėms būsenoms būdinga **sąmoningas jų išgyvenimas**- bandymas susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėjimas tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam. Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja: susivokimas savo jausmuose ir jų pavadinimas; kitų jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos; savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Atpažįsta ir įvardina savo emocijas, jausmus bei jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliiepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).

VERTYBINĖ NUOSTATA: Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Emocijų suvokimo ir raiškos srities pasiekimai	
1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo nerimą, atsiskyrus nuo tėvelių, džiaugiasi jam sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.
2 žingsnis	Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kitų džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.
3 žingsnis	Pradedą atpažinti, ką pats jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą naudoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
4 žingsnis	Pradedą suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadiną pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Īma suvokti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, iš dalies į juos įsijaučia ir dažnai tinkamai į juos reaguoja. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos.
5 žingsnis	Apibūdina savo jausmus ir situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta kitų jausmus ir tinkamai į juos reaguoja. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais.
6 žingsnis	Pavadiną bei apibūdina savo jausmus, juos sukėlusias situacijas ar priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas ir tinkamai reaguoja. Dažniausiai geranoriškai nusiteikęs kitų atžvilgiu. Supranta, kad gali pats kontroliuoti kilusių jausmų raišką, stengiasi tinkamais būdais, neskaudindamas kitų, reikšti jausmus.
7 žingsnis	Atpažįsta ir įvardija savo ir kitų emocijas, nuotaikas bando į juos atsiliiepti (paguosti, užjausti, susitaikyti, atsižvelgti į kito norus). Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas įvairiose situacijose.

4.2.2. Savireguliacija ir savikontrolė.

Vaikystėje savireguliacijai aktualūs du procesai: savikontrolė ir kontrolė. Asmeninės vidinės kontrolės jausmas - tai jausmas, kad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes. Išorinės

kontrolės jausmas – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo tik sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusi aplinkybių visuma, ar kitų veiksmų. Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų kontrolės, t.y. išorinės kontrolės, tačiau ugdydamiesi vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų. Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas susikoncentruoti veiklai, kantriai veikti, pabaigti veiklą, gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių, gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti, kontroliuoti emocijų raišką.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Atpažįsta ir įvardina savo emocijas, jausmus bei jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas, jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kitų norus).

VERTYBINĖ NUOSTATA: Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Savireguliacijos ir savikontrolės srities pasiekimai	
1 žingsnis	Trumpam susitelkęs apžiūrinėja, klausosi, čiupinėja. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.
2 žingsnis	Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Išsigandęs, ar užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas.
3 žingsnis	Atkakliai laikosi savo norų. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų. Nueina šalin, jeigu kas nepatinka, atsisako bendros veiklos, nekalba. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.
4 žingsnis	Primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Ramioje situacijoje įvardina savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes, bando laikytis tinkamo elgesio taisyklių.
5 žingsnis	Primenant laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Lengviau priima dienos ritmo pasikeitimus. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų kontrolės.
6 žingsnis	Dažniausiai savarankiškai laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį
7 žingsnis	Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais. Atpažįsta ir įvardina savo ir kitų jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis, bando atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).

4.2.3. Savivoka ir savigarba.

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas. Jį sudaro keletas pagrindinių aspektų - savivoka, savivaizdis, savigarba. Savivoka - tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas. Savivaizdis - tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti. Savigarba - tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir

tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai. Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja: vaiko asmeninio tapatumo jausmas; bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas; savęs vertinimas.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

VERTYBINĖ NUOSTATA: Save vertina teigiamai.	
Savivokos ir savigarbos srities pasiekimai	
1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.
2 žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugęs draudžia tai daryti
3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu „Aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.
4 žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis, ir kaip jaučiasi, ko nori kitas. Supranta, kad suaugęs negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. Mano, kad jis yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.
5 žingsnis	Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras/moteris (tėvelis/mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. Apibūdina savo išvaizdą, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.
6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam ir atsakingai pasirinkti. Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.
7 žingsnis	Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam.

4.2.4. Santykiai su suaugusiais.

Vaiko santykiai su suaugusiais apima šiltus artimus emocinius ryšius. Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, o tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį. Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti auklėtojais, abipusė pagarba, gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su auklėtojais, žinojimas kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.	
Santykių su suaugusiais srities pasiekimai	
1 žingsnis	Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jo kalbinamas, žaidinamas. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, padedamas pedagogo nurimsta ir įsitraukia į veiklą
2 žingsnis	Parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo besirūpinančiu suaugusiuoju, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Geba padėti suaugusiam tvarkyti žaislus
3 žingsnis	Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko juo besirūpinančių suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikis suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai juo besirūpinantis pedagogas yra šalia jo arba matomas netoliese
4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės pedagogais, bendradarbiauja su jais: kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai priima pedagogo pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kasdieninėse situacijose stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos bei elgesio taisyklių, tačiau supykęs, susijaudinęs gali nepaklusti, priešintis.
5 žingsnis	Drąsiai bendrauja su pažįstamais ir mažiau pažįstamais žmonėmis grupėje. Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus ir bendrą veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas -atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi suaugusiojo nustatytų elgesio taisyklių, susitarimų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.
6 žingsnis	Nusiteikęs geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiaisiais. Susitaria su juo besirūpinančiais suaugusiaisiais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdieninėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.
7 žingsnis	Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiaisiais. Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais

4.2.5. Santykiai su bendraamžiais.

Ikimokykliniame amžiuje vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais. Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kuomet vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais. Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrus interesus, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais. Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais, gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus, gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalinasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.	
Santykių su bendraamžiais srities pasiekimai	
1 žingsnis	Patinka būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.
2 žingsnis	Žaidžia greta kitų vaikų, stebi jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus. Duoda žaislą kitam, jį ima iš kito, supykęs atima žaislą iš kito, jam suduoda.
3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.
4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus. Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nepastovius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.
5 žingsnis	Sėkmingai įsilieja į vaikų grupę ir kartu žaidžia. Veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kuri laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.
6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius. Diskutuoja dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Palaiko pastovią draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas, ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis pastovius žaidimų partnerius.

7 žingsnis	Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalinasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.
------------	--

4.3. BENDRAUJANTIS VAIKAS

4.3.1. Sakytinė kalba.

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt. Kalbėdamiesi gauname ir perduodame informaciją, samprotaujame, darome išvadas, žodžiai padeda įsiminti ir saugoti žinias apie pasaulį. **Vaiko sakytinė kalba** – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats. Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja: aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis, kalbėjimo atpažinimas ir supratimas, natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiaisiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus, vaiko kalbėjimas su suaugusiaisiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius, kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių, tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiaisiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	
Sakytinės kalbos srities pasiekimai	
1 žingsnis	Klausosi suaugusiojo. Supranta elementarius klausimus ir prašymus. Skiria griežtą ir malonų kalbančiojo suaugusiojo kalbėjimo toną. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus geba veiksmams atsakyti į klausimus. Daug čiaučka, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.
2 žingsnis	Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Klausosi ir supranta nesudėtingus trumpus tekstukus: žaidinimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus. Supranta su dienotvarkę susijusius paaiškinimus, prašymus, elementarius klausimus. Išklauso ir supranta elementarius vienas po kito išsakomus nurodymus. Pradedą kalbėti dviejų trijų žodžių sakiniiais. Kalba apie tai ką mato ir girdi, kas atsitiko ko nori. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Kartoja, suaugusiam padedant, girdėtus trumpus kūrinėlius.
3 žingsnis	Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių. Klausosi naujų žodžių ir bando juos suvokti. Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kita sekančius nurodymus. 3-4 žodžių sakiniiais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedą mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus, pats klausia. Kartu su suaugusiuoju dainuoja daineles, deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomų pasakų, eilėraštkų frazes. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi televizijos laidomis vaikams.

4 žingsnis	Kalba suprantamai, daro daug klaidų. Mėgsta daug kalbėti. Savo įspūdžius reiškia trumpais sakiniais. Deklamuoja trumpus eilėraščius. Vartoja maloninius, mažybinius žodžius. Kalba apie save vartodamas įvardžius: aš, mane. Išvardija ką mato paveikslėlyje. Kalbėdamas derina giminę. Pasako ką nupiešė, sukonstravo.
5 žingsnis	Klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, klausosi gyvai, įrašų. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Klausydamas skaitomo ar pasakojamo teksto, klausinėja. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesuprastus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniiais. Pasakoja, kalbasi apie matytus filmukus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja, dainuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus, įvairius įvykius, reiškinius.
6 žingsnis	Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų, dviprasmybių, frazeologizmų bendrine kalba ir tarme. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Seka ir suvokia knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja. Kalba natūraliai, atliepdamas bendravimo situaciją, vartodamas vaizdingus žodžius, technologinius terminus (pelė, mikrofonas, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie išgirstą, matytą, sugalvotą, pajautą. Pasakoja, kalba apie savo patirtį, norus, svajones, problemų sprendimą, svarstymus, įvardindamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Komentuoja, atpasakoja pasakas, padavimus, matytą ir girdėtą per įvairias informacines priemones (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas.
7 žingsnis	Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka. Girdėtų kūrinų kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erzinimuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius.

4.3.2. Rašytinė kalba

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį kažką parašyti ir perskaityti. **Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis**, taškeliais, kraigalionėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, nukopijuotomis raidėmis. **Skaitymas** ikimokyklinio amžiaus vaikui – **tai simbolių, brėžinių prasmės suvokimas**, pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais. Skaitymo mokymosi sėkmę lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Kad vaikas mokytųsi skaityti, jis nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan. Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja: domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis, domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas, trumpų žodelių skaitymas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.	
Rašytinės kalbos srities pasiekimai	
1 žingsnis	Varto, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Stebi rašančius, domisi įvairiais rašikliais
2 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygeles laiko taisyklingai. Žiūrinėjant paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų /kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.
3 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradeda atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.
4 žingsnis	Domisi skaitymu. Ima suprasti, kad skaityti visada malonu. Vaizduoja, kad „skaito“ knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Domisi ne tik įvairiais rašikliais bet ir kompiuteriu. Keiverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus), pradeda jaismanipuliuoti įvairioje veikloje
5 žingsnis	Domisi abėcėlės raidėmis. Supranta, kad kažkurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta aplinkoje matomų spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. Supranta skirtingų spausdinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Bando rašyti raides, pradėdami

	savo vardo raidėmis. Kompiuteriu spausdina savo vardą, trumpus žodelius.
6 žingsnis	Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tektais. Domisi iliustracijomis, ieško jose teksto pagrindimo. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto ir asmeninės patirties. Supranta nesudėtingų tekstų siužetą. Supranta paprastą informaciją. Domėdamasis spausdintu tekstu klausinėja. Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidės sudaro žodį. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pvz. parduotuvių, kirpyklių, kavinių pavadinimus. Supranta rašymo tikslus. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Kompiuteriu rašo raides, žodžius.
7 žingsnis	Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairių šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą). Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbėliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.

4.4. SMALSUS VAIKAS

4.4.1. Aplinkos pažinimas.

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais. **Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas.** Nereikėtų galvoti, kad aplinkos pažinimas – tai pavadinimų, faktų ir kitos informacijos išiminimas. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, pritaikyti to, ką sužinojo apie aplinką, pasirinkti. Gilus aplinkos pažinimas susideda iš: **domėjimosi** socialine, kultūrine, gamtine **aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti, pagarbos gamtai ir gyvybei**, žmonių sukurtai aplinkai, **tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms; gebėjimo mąstyti, samprotauti**, remiantis informacija, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis; **žinių apie aplinką**, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų **žinojimo; aplinkos pažinimo būdų žinojimo** bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias. Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: socialinės aplinkos pažinimas, gamtinės aplinkos pažinimas, pagarba gyvybei ir aplinkai.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	
Aplinkos pažinimo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.
2 žingsnis	Stebi, atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).
3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Žino savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.
4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, daržoves, grybus, gėles, pasako jų pavadinimus.
5 žingsnis	Žino kas yra šeima, pasakoja apie ją, jos buitį. Gali savarankiškai nueiti į mokyklos salę. Žino savo gatvės pavadinimą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir laukinius gyvūnus. Pasako naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas nusako panaudojimo maistui būdus. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz. ugnikalnių išsiveržimu, žemės drebėjimu ir pan.).
6 žingsnis	Žino savo tėvų profesijas, žino savo namų adresą, įvardija savo giminaičius. Žino savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, buitį ir darbą. Žino tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur jie gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti ir stebėti kambarinių augalų, daržovių augimą. Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Mokosi rūšiuoti atliekas. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą.

7 žingsnis	Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausias bruožus. Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus, žino kelis nuodingus. Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl. Domisi gamtos reiškiniiais ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. Paaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių. Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. Paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie kelis trumpai papasakoti. Bando priimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose
------------	--

4.4.2. Skaičiavimas ir matavimas

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško, kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. **Skaičiavimas** – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka. Čia svarbūs keli aspektai: skaičiaus vartojimas kiekiui nusakyti (kiek?); skaičiaus vartojimas numeruoti (kelintas?); simboliai, vartojami skaičiams pažymėti. Vaiko pažintinė raida neatsiejama nuo vis besiplečiančio jo suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus. Komponente **matavimas** išskiriami tokie aspektai: vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje. **Skaičiavimo** srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį, gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas. **Matavimo** srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą, gebėjimas matuoti; daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas; laiko tėkmės suvokimas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.	
Skaičiavimo ir matavimo srities pasiekimai	
1 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).</p> <p>Matavimas. Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.</p>

2 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).</p> <p>Matavimas. Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).</p>
3 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.</p> <p>Matavimas. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat – ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan</p>
4 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...).</p> <p>Matavimas. Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.</p>
5 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką, nebūtinai laikosi tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius.</p> <p>Matavimas. Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojasi sąlyginiu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio, ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį.</p>

	Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.
6 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais.</p> <p>Matavimas. Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar burių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, virš, po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).</p>
7 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Pradeda suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susideda iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradeda suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz., pagal spalvos intensyvumą).</p> <p>Matavimas. Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradeda suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Pradeda suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“). Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., laukujos durys, sodas). Žaisdamas naudojami vis didesne erdve.</p>

4.5. KURIANTIS VAIKAS

4.5.1. Meninė raiška.

Vaiko meninė raiška – tai vaiko išpūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką. **Muzika** – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant. **Šokis** – tai vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesius, nesusijusių su šokio žanru, sekas. **Vaidyba** – tai veikėjo vaizdavimas improvizuotais savo paties ar lėlės (žaislo) judesiais, veiksmais, žodžiais, balso intonacijomis, veido mimika. Kiekvienas vaikas vaidindamas-vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą. **Vizualinė raiška** – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt. Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja: emocijų, patirties, minčių, išpūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais, meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,

ESMINIS GEBĖJIMAS. Spontaniškai ir savitai reiškia išpūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje. meninė kūryba ir improvizacija.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Meninės raiškos srities pasiekimai

1 žingsnis	Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto. Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštų dažų, minkštos tešlos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį.
2 žingsnis	Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dvejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena kokiu nors daiktu. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).
3 žingsnis	Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. Žaidimai, vaidyba. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėją vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria

	<p>spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas</p>
4 žingsnis	<p>Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokališkus ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsį, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritmiškus, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.</p>

5 žingsnis	<p>Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria išsistą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliužus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).</p>
6 žingsnis	<p>Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus,</p>

	atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas. Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.
7 žingsnis	Klausosi kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis. Išraiškingai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a cappella ar su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus. Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja daiktais iš gamtos, savos gamybos muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams. Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja. Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šokį. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti.

4.5.2. Estetinis suvokimas.

Vaiko estetinis suvokimas – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį. Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdamas tobulėja: nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui; aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta; jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.); jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

Estetinio suvokimo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocionaliai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.

2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinus, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.
4 žingsnis	Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo išpūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydami ir stebėdami skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. Paklaustas pasako savo nuomonę kuris muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis, drabužis, žaislas gražesnis. Reaguoja į kitų vertinimus.
5 žingsnis	Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Supranta ir komentuoja kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, vaizduodamas dailės darbeliu, ką vaizduoja savo kūrinuose. Mėgaujasi meninės veiklos eiga, muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.
6 žingsnis	Pasakoja išpūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko vaidino, piešė. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą mintį, kodėl gražu.
7 žingsnis	Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis.

4.6. SĖKMINGAI BEISUGDANTIS VAIKAS

4.6.1. Iniciatyvumas ir atkaklumas.

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, **domėjimasis nauja informacija bei veikla**, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. **Atkaklumas** yra **gebėjimas** gana **ilgą laiką** amžiaus galimybių ribose nepalikti atliekamos veiklos. Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nepasimesti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslų. Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas pačiam susirasti veiklą ir ją turiningai plėtoti, gebėjimas įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradinčiai ją plėtoti, gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais

VERTYBINĖ NUOSTATA. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.	
Iniciatyvumo ir atkaklumo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti; išreiškdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.
2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmiais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.
3 žingsnis	Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.
4 žingsnis	Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.
5 žingsnis	Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradinčiai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.

6 žingsnis	Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui ištraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam ištraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.
7 žingsnis	Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam ištraukia, ją plėtoja. Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

4.6.2. Tyrinėjimas

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, **ieškant informacijos** įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. **Tyrinėjimas apima ir bandymus** (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas, pvz., kai išardome ir sudedame kitaip, kai tirpiname, šildome, šaldome medžiagas, kai sodiname augalus ir stebime, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Tyrinėjimas apibūdinamas kaip: **smalsumas**, domėjimasis, noras pažinti, išsiaiškinti kas ir kodėl vyksta; **gebėjimai kelti problemas**, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti (spėti) laukiamus tyrinėjimo rezultatus; **gebėjimas numatyti** kaip tyrinės ir pasirinkti priemones; **gebėjimas apmąstyti** tyrinėjimo rezultatus, juos aptarti ir padaryti išvadas; tyrinėjimo žingsnių, saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimas ir supratimas. Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: domėjimasis supančia aplinka, tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais, atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	
Tyrinėjimo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus.
2 žingsnis	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksma prašo pakartoti daug kartų
3 žingsnis	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.
4 žingsnis	Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito, ar ne ir pan.).
5 žingsnis	Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami

	apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus
6 žingsnis	Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.
7 žingsnis	Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį, mobilųjį telefoną, fotoaparata ir kt.). Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigęs tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Paaiškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje.

4.6.3. Problemų sprendimas

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir **pritaikyti žinias** iššūkių, sudėtingų užduočių ar **sunkumų sprendimui**. Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai: problemos nustatymas ir įvardijimas (aš negaliu padaryti to ir to, nežinau, kaip padaryti tai ir tai), įvairių sprendimų ar išeičių paieška, vieno kurio nors sprendimo pasirinkimas ir išbandymas, įvertinimas, kas iš to išėjo, kokios pasekmės. Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: problemų atpažinimas, išsprendimas, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas, mokymasis įveikti nesėkmes.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Problemų sprendimų srities pasiekimai

1 žingsnis	Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.
2 žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūtis, meta veiklą arba laukia pagalbos.
3 žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūtis, prašo pagalbos arba meta veiklą.
4 žingsnis	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.
5 žingsnis	Retsykliais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.
6 žingsnis	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.
7 žingsnis	Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba.

4.6.4. Mokėjimas mokytis.

Mokėjimas mokytis ikimokykliniame amžiuje suprantamas kaip noras ko nors išmokyti ir atkaklus to tikslo siekimas. Tai **gebėjimas išsikelti** mokymosi ar kitos veiklos **tikslus**, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus veikimo būdus, apmąstyti, kaip sekėsi ir kokie veiklos ar mokymosi rezultatai, kokie tolesni tikslai. Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja: numatymas, ko nori išmokyti, aktyvus mokymasis, gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.	
Mokėjimo mokytis srities pasiekimai	
1 žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.
2 žingsnis	Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksma. Stebi, mėgdžioja, klausia.

3 žingsnis	Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ko išmoko.
4 žingsnis	Pasako, parodo, ką nori išmolti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.
5 žingsnis	Norėdamas ką nors išmolti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitiksina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...
6 žingsnis	Kalba apie tai, ką norėtų išmolti, ką darys, kad išmoltų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeldamas ir sprenddamas problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.
7 žingsnis	Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmolti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų.

4.6.5. Kūrybiškumas.

Kūrybiškumas suprantamas kaip **asmenybės savybė**, susijusi su gebėjimu **atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta**. Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi, vaiko saviraišką skatinanti aplinka. Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja: domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais; gebėjimas išžvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti; gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti; drąsa veikti, daryti savaip.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	
Kūrybiškumo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.
2 žingsnis	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui.
3 žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus
4 žingsnis	Išžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.

5 žingsnis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.
6 žingsnis	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.
7 žingsnis	Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Išvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.

4.7. ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Ženklaais, išpėjančiais apie poreikį pritaikyti ugdymo procesą, vadinami saviti vaiko veiklos būdai žaidžiant, tyrinėjant aplinką, bendraujant su bendraamžiais ir suaugusiais ir pan., kurie liudija apie vaikui iškylančius ugdymosi sunkumus. Jie informuoja pedagogą ir tėvus (globėjus) apie būtinumą atidžiau stebėti vaiko veiklas, bendravimą ir ieškoti metodų, kurie padėtų vaikui išsiugdyti jo galimybes atitinkančius gebėjimus.

Vadovaujantis įprastos raidos vaikui būdingų pasiekimų amžiaus tarpsniuose aprašymu, atkreipiamas dėmesys į ugdymosi skirtumus: gebėjimų stoką, neįprastą elgesį ar emocijas, kurios gali reikšti pedagogo arba specialistų pagalbos poreikį. Susirūpinimą keliančių ženklų aprašymai padės pedagogui kuo anksčiau pastebėti sunkumų patiriančius vaikus, ypač tais atvejais, kai vaikui nėra arba dar nėra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, paskatins bendradarbiauti su švietimo pagalbos specialistais arba kreiptis į Vaiko gerovės komisiją dėl išsamaus vaiko ugdymosi poreikių įvertinimo.

Amžius	Požymiai
2 metai	<ul style="list-style-type: none"> • Vis dar vaikšto netvirtai, nors pradėjo vaikščioti prieš 6 ar daugiau mėnesių. • Negeba parodyti pagrindinių namų apyvokos daiktų ir svarbiausių kūno dalių. • Nevykdo vieno veiksmo nurodymų (pvz., „Prašau paduoti kaladėlę“). • Nevartoja gestų arba kalbos, norėdamas atkreipti dėmesį į daiktą ar veiksmą. • „Neįgarsina“ savo norų bent vienu savitu žodžiu ar dvių žodžių junginiais. • Nežaidžia jokių imitacinių žaidimų. • Nemėgdžioja suaugusiųjų veiksmų (pvz., neima iš spintelės indų, nesiekia maišyti tešlos kartu su mama). • Neatsiliepia į savo vardą atsisukdamas. • Netyrinėja aplinkos ir ja nesidomi. • Blogai girdi ar mato.

3 metai	<ul style="list-style-type: none"> • Dažnai griūva ir (ar) sunkiai (įsikibęs, neužtikrintai) lipa laiptais. • Nerangiai manipuliuoja smulkias daiktais. • Nesupranta įprastų kasdienių prašymų (pvz., „Padėk batukus į vietą“). • Kalbėdamas nevartoja 2–3 žodžių sakinių (pvz., vietoj „noriu pieno“ sako „pieno“). • Nesidomi kitais vaikais. • Nedalyvauja imitaciniuose žaidimuose. • Savarankiškai nenusivelka atsagstyto švarkelio ar paltuko. • Vis dar šlapinasi į kelnytes, nors buvo mokomas sėsti ant puoduko. • Kalbėdamas nereguliuoja balso stiprumo (kalba pernelyg garsiai arba pernelyg tyliai, nepriklausomai nuo situacijos). • Blogai girdi ar mato
4 metai	<ul style="list-style-type: none"> • Nerangiai juda ir manipuliuoja paprastais įrankiais, pvz. šaukštu, šakute ir pan. • Sunkiai vykdo žodinius nurodymus.
	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba neaiški ir ją sunku suprasti. • Demonstruoja ypatingą užsispyrimą, kuris gali pereiti net į agresyvų elgesį. • Vis dar labai verkia ir stveriasi už tėvų ar globėjų, kai šie nori išeiti. • Nesidomi žaidimais su kitais vaikais ir žaidžia vienas. • Žaisdamas grupiniame žaidime vadovaujant vyresniesiems vaikams ar suaugusiems nesilaiko taisyklių. • Nesisaugo aplinkoje esančių kliūčių (aštrų kampų, atvirų laiptų). • Negeba įvykdyti dviejų veiksmų nurodymo (pvz., „Prašu paimti puoduką ir pastatyti ant stalo“). • Nesudeda paveikslėlio iš 2 dalių. • Negeba nubrėžti linijos pagal pavyzdį. • Blogai girdi ar mato.
5 metai	<ul style="list-style-type: none"> • Juda nerangiai: klumpa, griūva, neišlaiko pusiausvyros ir pan. • Nerangiai naudojami pieštuku ir kasdieniais buities įrankiais. • Dažnai ar nuolat elgiasi agresyviai. • Pernelyg drovus, baukštus ar emociškai labilus (nuolat besikeičiančios, ne visada adekvačios emocijos). • Nei namuose, nei darželyje nevykdo nurodymų. • Lyginant su kitais vaikais, lengvai išsiblaško ir sunkiai sukaupia dėmesį. • Mažai domisi kitų vaikų žaidimais ir prie jų nesijungia. • Negali susieti paprastų pavienių įvykių (nesuvokia priežasties-pasekmės ryšio). • Nekalba sudėtiniais sakiniais. • Kalba sunkiai suprantama dėl neaiškios tarties ar netaisyklingos gramatinės struktūros. • Sunkiai supranta ir įsimena sąvokas. • Visai nevartoja apibendrinamųjų žodžių („žaislai“, „gyvuliukai“). • Nesuvokia priežasties ir pasekmės ryšio: neatsako į klausimą „kodėl“ apie nesudėtingus įvykius. • Nesudeda paveikslėlio iš 3–4 dalių. • Blogai mato ar girdi.

6 metai	<ul style="list-style-type: none"> • Sunkiai eina ištisine linija. • Nelipa laiptais. • Paklaustas nepasako apie savo jausmus (linksma, pykstu, liūdna). • Žaisdamas nemėgdžioja suaugusiųjų veiksmų („... taip kaip tėvelis“, „... taip kaip mamytė“). • Nesuranda sau užsiėmimų. • Nenumato galimų pavojų (pvz., nesustoja prie gatvės prieš ją pereidamas, nesisaugo atvažiuojančio transporto). • Nerūšiuoja daiktų pagal vieną požymį. • Nepasako savaitės dienų, nors buvo to mokomas. • Nenusako paprastų veiksmų sekos. • Paveikslėlyje neranda nelogiškumo (pvz., vasarą vaikai leidžiasi nuo kalnelio rogutėmis). • Negeba papasakoti paprastų kasdienių įvykių. • Blogai girdi ar mato.
---------	--

4.8. UGDYMO METODAI, FORMOS IR PRIEMONĖS

Ugdymo metodai parenkami taip, kad atitiktų vaikų amžių ir galimybes, individualius ugdymo(si) poreikius. Planuojant ugdomąją veiklą, pedagogai ir specialistai kūrybingai naudojami darželyje sukaupia metodine medžiaga ir įvairiomis priemonėmis. Įstaigoje dirbančios pedagogės kiekviena turi savitą darbo stilių. Tai lemia jų asmeninės savybės, gebėjimai, patirtis. Stilių įvairovė netrukdo laikytis pasirinktų ugdymo programos tikslų.

Ugdymo metodai ir būdai:

- **pagrindinis ugdymo metodas – žaidimas.** Žaidžiant ugdomi visi vaikų gebėjimai. Jis skatina vaikų pozityvias emocijas, padeda formuoti kalbiniams įgūdžiams, natūraliai sukonzentruoja dėmesį į ugdomąją veiklą;
- **vaizdinis metodas** – demonstravimas, stebėjimas – nukreiptas į vaizdinį formavimą apie vaikus supančią aplinką, jos reiškinius; kuriamos sąlygos vaikui stebėti ir suprasti aplinkinį pasaulį, pajusti žmonių, daiktų, reiškinių sąryšį, vieningumą.
- **praktinis metodas** – vaikų darbai, praktinė veikla, tyrinėjimai, stebėjimai, eksperimentavimai;
- **žodinis metodas** – pokalbis, pasakojimas, aptarimas, diskusija – suteikia galimybę perduoti ar gauti informaciją, natūraliai bendrauti; **vaikai** skatinami kalbėti, atsakyti į klausimus, apibūdinti savo veiklą, išsakyti savo nuomonę, analizuoti, kritiškai mąstyti.
- **interpretacija** - skatinama vaiko saviraiška, padedama jam atsiskleisti, „pabėgti“ nuo tikrovės apribojimų, susitapatinti su personažais, vaidinti, išgalvoti įvairias situacijas, istorijas, pritaikyti joms tinkamus vaidmenis, veiksmus.
- **eksperimentavimas** – kuriama aplinka ir taikomi įvairūs dėmesio atkreipimo būdai, kurie skatina vaiką veiklai: pačiam eksperimentuoti, daryti atradimus, išmokti naujų sąvokų, atrasti įvairių pasaulio pažinimo būdų.
- **kūrybinis metodas** – sudarantis sąlygas vaikams kelti ir įgyvendinti savo idėjas; suteikiama galimybė vaikui atsiverti, suvokti erdvę, spontaniškai perprasti formas, spalvas, susipažinti su reljefu. Meninė erdvė, priemonės, medžiagos skatina vaiką drąsiai, laisvai išreikšti save, patirti sėkmę.
- **sportinės veiklos metodai** – estafetės, varžybos, komandiniai žaidimai, fiziniai pratimai;
- **pažintinės – edukacinės ekskursijos, išvykos** – padeda pažinti ir suprasti supančią aplinką;
- **IKT taikymas** – vaizdo medžiagos stebėjimas ir analizavimas multimedijos pagalba.

V SKYRIUS

UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vaiko pasiekimų vertinimas – tai kokybiško ugdymo proceso dalis, kurioje išryškėja pedagogo atliktas darbas. Kad vaikas teisingai būtų įvertintas reikia sukaupti daug apibendrinančios informacijos. Tai trunka ištiesus metus.

Vertinimo paskirtis – pažinti, suprasti ir nustatyti individualius vaiko gebėjimus per tam tikrą laiko tarpą. Padėti jam tobulėti, siekti kuo greitesnio ir lengvesnio sėkmės pajautimo. Ikimokykliniame amžiuje visi ugdytinių interesai, galimybės ir perspektyvos gali būti kiekvienam prieinamos, nes mažas vaikas imlus pokyčiams, teigiamų emocijų ir įdomių žinių kaupimui. Todėl vertinimas turi būti planuojamas; kas, kodėl, koku tikslu bus tikrinama. Vaiko pasiekimai vertinami atsižvelgiant į vaiko amžių ir individualią raidą. Vertinimas vykdomas rudenį ir pavasarį, vadovaujantis ikimokyklinio ugdymo vertinimo aprašu. Vertinama vadovaujantis kriterijais;

Visuminis - nuolatinis stebėjimas;

Pagal vaiko pasiekimų žingsnius: (visi aprašyti programoje);

Pagal emocinę būseną (gal šiandien labai liūdnas);

Vertinami tik pasiekimai ir padaryta pažanga;

Vertinimas vyksta stebint vaiko elgesį, bendraujant, pokalbiuose su vaiku, analizuojant dailės darbelius. ir kt.

Vertinimo pasiekimai fiksuojami remiantis „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimo aprašu“ (2014) ir „Ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis“ (2015), įstaigos ikimokyklinio ugdymo pedagogai rengia vaiko pasiekimų diagramas, schemas, lenteles ir kt.

Vertinimo medžiaga kaupiama ir laikoma individualiuose pasiekimų aplankuose (dailės darbeliai, sukurtos knygelės, užrašytos mintys, linkėjimai, pagyrimai);

Pasiekimai vertinami laikantis etiškumo ir duomenų saugumo;

Vertinimo rezultatai naudojami: padėti vaikui tobulėti, pedagogui nusistatyti ugdymo spragas, susiplanuoti tolimesnę veiklą, suteikti galimybę tėvams dalyvauti vertinimo procese.

Atlikus vertinimą, toliau stebėti vaiką ir gautus tyrimus panaudoti rezultatų palyginimui.

VI SKYRIUS NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. 2003, Nr. 63-2853; 2011, Nr. 38-1804
 2. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas (ŠMM 2011-06-07 įsak. Nr. V-1009) .
 3. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014.
 4. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas, 2005.
 5. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija.(Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. IX- 1569).
 6. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. V., 2002.
 7. Bakūnaitė J. Humanistinio vaikų ugdymo programa. V.,1998.
 8. Bulotaitė L., Gudžinskienė V., Monkevičienė O., Jakučiūnienė D. gyvenimo įgūdžių ugdymas. V., 2004.
 9. Gražienė V. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Eksperimentinė programa pedagogams ir tėvams. V., 1991.
 10. Gražienė V., Rimkienė R. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams. V., 1993.
 11. Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje. V., 2003.
 12. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. V., 2006.
 13. Monkevičienė O. Ankstyvojo ugdymo vadovas. V., 2001.
 14. Monkevičienė O. Vaikų darželio programa. „Vėrinėlis“. V., 1993.
 15. Monkevičienė O. Knyga auklėtojai. II dalis. V., 1995.
 16. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos. V., 2004.
 17. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. V., 2003.
 18. Švietimo gairės. V., 2002.
 19. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija.(Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. IX- 1569).
 20. Vėrinėlis. Knyga auklėtojai. II dalis. V., 1995.
 21. Ankstyvojo ugdymo vadovas: tėvams, globėjams, pedagogams: vaikas iki trejų metų, sud. O. Monkevičienė, Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
 22. Saugus elgesys. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams, Vilnius, 2008.
-

ESMINĖS NUOSTATOS IR GEBĖJIMAI, KURIUOS VAIKAS TURI ĮGYTI IKI 6 METŲ

Eil. Nr.	Vaiko pasiekimai	Esminė nuostata	Esminiai gebėjimai
1.	Savivoka ir savigarba	Save vertina teigiamai.	Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises.
2.	Emocijų suvokimas ir raiška	Domisi savo ir kitų emocijomis ir jausmais.	Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ir jausmus bei jų priežastis, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ir jausmus, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais.
3.	Savireguliacija ir savikontrolė	Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.	Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsiaudrinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.
4.	Santykiai su suaugusiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.	Pasitiki pedagogais, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
5.	Santykiai su bendraamžiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais	Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (dalinasi žaislais, tariasi, supranta kitų nors), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.
6.	Mokėjimas mokytis	Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.	Mokosi žaisdami, stebėdami kitus vaikus ir suaugusius, klausinėdami, ieškodami informacijos, išbandydami, spręsdami problemas, kurdami, įvaldo kai kurias mokymosi strategijas, pradeda suprasti mokymosi procesą.
7.	Iniciatyvumas ir atkaklumas	Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gabumais	Savo iniciatyva pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusiųjų pagalbą, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.
8.	Kūrybiškumas	Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	Savitai reiškia savo sumanymus įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina

9.	Problemų sprendimas	Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams sunkumams bei iššūkiams įveikti.	Atpažįsta ką nors veikiant kilusius sunkumus bei iššūkius, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimo ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes
10.	Tyrinėjimas	Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.
11.	Aplinkos pažinimas	Nori pažinti, suprasti save bei aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	Įvardija, bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ją naudotis.
12.	Skaičiavimas ir matavimas	Nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus. Nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšį ir santykius.	Objektų (realių ar pavaizduotų) kiekį apibūdina skaičiumi, susieja skaičių su atitinkamu jo simboliu. Sudaro, palygina daiktų grupes pagal kiekį. Sudaro, pratęsia įvairias sekas, randa trūkstamus jų narius. Skiria daiktų spalvą, formą, jaučia daiktų dydį, dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje, sieja daiktus su vaizdais nuotraukose, piešiniuose. Pastebi laiko tėkmės požymius. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, talpa, tūris, laikas, daiktų panašumai ir skirtumai, daiktų tarpusavio ryšiai, santykiai, padėtis vienas kito atžvilgiu.
13.	Sakytinė kalba	Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai ir laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.
14.	Rašytinė kalba	Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.	Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.
15.	Meninė raiška	Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

16.	Estetinis suvokimas	Domisi meno kūriniais, aplinka, meninėmis veiklomis, jais gėrįsi, grožisi.	Jaučia ir suvokia muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno savitumą, grožisi meno kūriniais, džiaugiasi savo kūryba, žavisi aplinkos grožiu, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais, pastebėjimais, vertinimais.
17.	Fizinis aktyvumas	Noriai, džiaugsmingai juda.	Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.
18.	Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius	Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

VAIKO VARDAS, PAVARDĖ

AMŽIUS (pirminio vertinimo žymė █)

AMŽIUS (baigiamojo vertinimo žymė █)

UGDYMO(SI) PASIEKIMŲ DIAGRAMA PAGAL PASIEKIMŲ ŽINGSNIUS

